

KRÓTKA HISTORIA IMIGRACJI W HOLANDII

Łukasz ZWEIFFEL

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; lukasz.zweiffel@up.krakow.pl

Streszczenie: Autor przedstawia krótką historię imigracji w Holandii, od powstania Republiki Siedmiu Zjednoczonych Prowincji Niderlandzkich w XVI wieku oraz powiązanych z tym faktem masowych migracji ludności, poprzez kolejne stulecia. Jednak przede wszystkim skupiając się na XX i XXI stuleciu, gdzie porusza kwestie mniejszości etnicznych i religijnych, feminizacji migracji, kryzysu uchodźczego z 2015 roku oraz przedstawia obecną strukturę ludności Królestwa Niderlandów.

Słowa kluczowe: allochtoni, autochtoni, emigracja, imigracja, kryzys uchodźczy, Holandia, migracje.

IMMIGRATION IN NETHERLANDS: A SHORT HISTORY

Abstract: The author presents a short history of immigration in the Netherlands, from the founding of the Republic of the Seven United Netherlands Provinces in the 16th century and the related mass migration of people through subsequent centuries. However, first of all, focusing on the twentieth and twenty-first century, where he addresses the issues of ethnic and religious minorities, feminization of migration, the refugee crisis of 2015 and presents the current structure of the population of the Kingdom of the Netherlands.

Keywords: allochtons, autochthonies, emigration, immigration, refugee crisis, the Netherlands, migrations.

1. Migracje ludności od czasu „Złotej Ery” do XIX wieku

„Holandia od zawsze jest krajem imigrantów”, takie zdanie często można usłyszeć od osób zajmujących się w tym kraju kwestią imigracji. W tym stwierdzeniu jest wiele prawdy, bowiem już w średniowieczu Niderlandy jako kraina najbardziej zurbanizowana w ówczesnej Europie (poza Włochami), były miejscem gdzie można było zaobserwować wzmożone

migracje ludności ze wsi do miast oraz z ościennych państw w poszukiwaniu lepszego bytu. Jednak to powstanie Republiki Siedmiu Zjednoczonych Prowincji Niderlandzkich oraz towarzyszący temu 80-letni konflikt zbrojny, okazał się przełomowy w historii migracji ludności. Tereny obecnego Królestwa Niderlandów były miejscem do którego zmierzały tysiące uchodźców, szukających schronienia przed prześladowaniami religijnymi, politycznymi, czy czystkami etnicznymi. Migracje ludności na przełomie XVI/XVII wieku były znaczące, co ciekawe, odbywały się w dwie strony. Do Republiki przybywali prześladowani w Niderlandach południowych protestanci, w kierunku odwrotnym udawali się katolicy, których sytuacja po powstaniu Republiki Zjednoczonych Prowincji Niderlandów, znacznie się pogorszyła. Najliczniejsza jednak była grupa przybywająca do Niderlandów północnych, byli to na ogół wysoko wykwalifikowani pracownicy, rzemieślnicy, kupcy, którzy musieli przenieść swoje warsztaty do nowej ojczyzny (Volkskrant, 14.11.1998). Według holenderskich badaczy 10 procent ludności Republiki, na przełomie XVI/XVII, stanowili przede wszystkim, uchodźcy z Niderlandów południowych. W takich miastach, jak Haarlem, Lejda czy Middelburg, tworzyli nawet większość mieszkańców (Nicolaas, Sprangers, 2007, p. 24). Co dobrze widać na przykładzie miasta Lejdy, gdzie w latach 1581-1622, liczba ludności z 12 000 wzrosła do 45 000, wzrost ludności był trzykrotny, a należy pamiętać, że w miastach ery przedindustrialnej liczba zgonów na ogół przeważała nad liczbą urodzin. Lejda wtedy zawdzięczała wzrost liczby ludności i rozwój imigrantom, którzy licznie w tych czasach przybywali z południowych Niderlandów (tereny dzisiejszej Belgii), które znajdowały się pod panowaniem Hiszpanów (Kruse, 1996, p. 35).

Sytuacja diametralnie zmieniła się w XVIII stuleciu, Republika Zjednoczonych Prowincji Niderlandów, po „złotym okresie” wkroczyła w okres stagnacji, kraj, który był jeszcze w poprzednim wieku atrakcyjny ze względów gospodarczych, pogrążony w ciągłym kryzysie, nie przyciągał już takiej liczby imigrantów. Pod koniec XVIII wieku, według szacunkowych obliczeń (Leo Lucassen Uniwersytet w Lejdzie), w 1795 roku 5% ludności Niderlandów urodziła się zagranicą, wiek wcześniej było to 10%. Sytuacja gospodarcza Republiki nie sprzyjała przyjazdom osób szukających pracy, raczej bardziej skłaniała do wyjazdu z tego kraju, co miało miejsce w XIX wieku, kiedy po raz pierwszy odnotowano ujemne saldo migracji. Więcej osób wyemigrowało z Niderlandów północnych niż do nich przybyło, około 300 000 tysięcy ówczesnych Holendrów, udało się w poszukiwaniu lepszego bytu do USA, Kraju Przylądkowego (dzisiejsza RPA), czy kolonii holenderskich (Nicolaas, Sprangers, 2007, p. 33). Najliczniejsza grupa udała się do Stanów Zjednoczonych Ameryki, gdzie wyjechało w okresie 1840-1940 ćwierć miliona Holendrów (Historisch Nieuwsblad 2/2007).

2. Migracje ludności w XX wieku

Przełom XIX/XX wieku to w Holandii okres gwałtownego uprzemysłowienia, w związku z nowo powstającymi miejscami pracy zaczął się napływ pracowników innych krajów, nie chodziło tylko o samych górników czy robotników fabrycznych ale pracowników świadczących różnorodne usługi, np. były to niemieckie pomocnice domowe, włoscy kominiarze i lodziarze (Blik op de wereld, geschiedenis, 05.012.2017). W tym czasie m.in. budowano kopalnie w Limburgii, gdzie zatrudnienie dostawali Polacy z pruskiego zaboru oraz Włosi. Już w na początku I wojny światowej, liczba ta się zwiększyła, bowiem uciekali do Limburgii Polacy, którzy nie chcieli zostać wcieleni do armii pruskiej (Langeweg, 2011, p. 129).

Działania wojenne ominęły Holandię, Niemcy uszanowały neutralność tego kraju, takiego szczęścia nie miała Belgia, napadnięta przez kajzerowskie Niemcy. Oficjalnie z terenów tego kraju z powodu działań wojennych uciekło do Holandii ok. 100 000 Belgów. Faktycznie, było ich znacznie więcej, ucieczki szczególnie nasiliły się podczas oblężenia i upadku Antwerpii (1914), oblicza się, że w czasie wojny uciekło do Holandii 900 tys. Belgów, z czego 35 000 żołnierzy, którzy zostali internowani na terenie Holandii, część z nich potem pracowała w kopalniach Limburgii. Gdy opadła fala paniki, część cywilnych mieszkańców Belgii wróciła do siebie ale nadal zostało w sąsiednim państwie od 50 000 do 100 000 uchodźców, którzy wrócili do swojej ojczyzny dopiero po zakończeniu wojny (Binnenveld, Kraaijestein, 2001, pp. 130-131.). Koniec wojny wpłynął na ograniczenie migracji w Holandii, do swoich domów powrócili Belgowie, choć nie oznaczało to końca migracji ludności w tym kraju.

Światowy kryzys ekonomiczny zapoczątkowany w 1929 roku, wpłynął na zmniejszenie liczby imigrantów poszukujących pracy w Holandii, co nie oznaczało, że przestali przybywać pracownicy sezonowi, byli to przede wszystkim Niemcy, których kraj kryzys dotknął jeszcze bardziej boleśnie. Jednak w latach późniejszych, za napływ uchodźców odpowiedzialne były zmiany polityczne jakie zachodziły w Europie od początku lat 30tych. W wyniku coraz to większych sukcesów politycznych nazistów, z Niemiec zaczęli uciekać przeciwnicy polityczni Hitlera, socjaldemokraci, komuniści, intelektualiści, po „kryształowej nocy”, dołączyli do nich Żydzi. W latach 1933-1938 przybyło ich ponad 10 000, a po przyłączeniu Austrii do III Rzeszy, dołączyło do nich ponad 23 000. Austriaków, m.in. protestantów, katolików, Żydów (Hoekema, 2011, p. 13).

Po drugiej wojnie światowej, zaczyna się nowy rozdział w historii migracji w Holandii, widoczny był znaczny napływ imigrantów już w pierwszej połowie XX wieku, dało to przedsmak tego co dokonało się w drugiej połowie dwudziestego stulecia, kiedy to liczba imigrantów gwałtownie wzrosła. Już w 1945 roku, pojawili się gastarbeiterzy z Włoch, imigracja zarobkowa z tego kraju trwała do 1975 roku, m.in. Włosi pracowali w kopalniach

w Limburgii, poza tym w usługach gastronomicznych, jako kucharze, czy lodziarze (Vijfeeuwenmigratie, 05.12.2017). Do Włochów, od 1961 roku, dołączyli Hiszpanie, którzy przybywali do Holandii do końca lat 70. Poszukiwali oni w Niderlandach nie tylko lepszego życia ale uciekali też przed represjami reżimu gen. Franco (Vijfeeuwenmigratie, 05.12.2017).

W międzyczasie w latach 1945-1949, toczyły się walki narodowowyzwoleńcze w Holenderskich Indiach Wschodnich, Holendrzy zostali zmuszeni do uznania w 1949 roku niepodległej Indonezji. W związku z tym pojawili się pierwsi uchodźcy z tego kraju, początkowo byli to Indonezyjczycy najczęściej związani z holenderską administracją kolonialną, później dołączyły do nich osoby niezadowolone z nowych rządów oraz poszukujące lepszego bytu. Okazało się, że gwałtownie w tym czasie rozwijająca się gospodarka holenderska nadal potrzebowała rąk do pracy, pomimo napływu imigrantów zarobkowych z Włoch, Hiszpanii, imigracji z Indonezji, to wszystko okazało się za mało wystarczające, w związku z tym na początku lat 60. w wyniku umów międzypaństwowych do Holandii zaczęto sprowadzać pracowników z Maroka i Turcji. Największa imigracja z tych krajów do Holandii miała miejsce w latach 80. i 90., kiedy to w ramach akcji łączenia rodzin, do Marokańczyków i Turków pracujących w Holandii, dołączyli ich członkowie rodzin (Nicolaas, Sprangers, 2006, pp. 21-22). Liczba ta zmniejszyła się w początku XXI wieku, w wyniku zaostrzenia polityki migracyjnej przez władze holenderskie (Vijfeeuwenmigratie, 05.12.2017). Masowa imigracja Marokańczyków do Holandii od 1967 roku, znacznie była wyższa od liczby Marokańczyków emigrujących z Holandii, co nie oznacza, że pewna część nie wracała do starej ojczyzny. Nie przekraczało, to jednak średnio ok 2 tys. rocznie, jedynie w 2007 roku, tendencje te uległy wyrównaniu, tzn. tyle samo Marokańczyków przyjechało do Holandii, ilu z niej wyjechało (Vijfeeuwenmigratie, 05.12.2017).

Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku Turków, którzy przyjechali w latach 60., do Holandii w poszukiwaniu pracy. Znacząco wzrosła populacja Turków w tym kraju, w latach 80. i 90., kiedy pozwolono sprowadzić członków swoich rodzin do Holandii. Tutaj też znacząco większa była liczba przyjeżdżających Turków od opuszczających ten kraj.

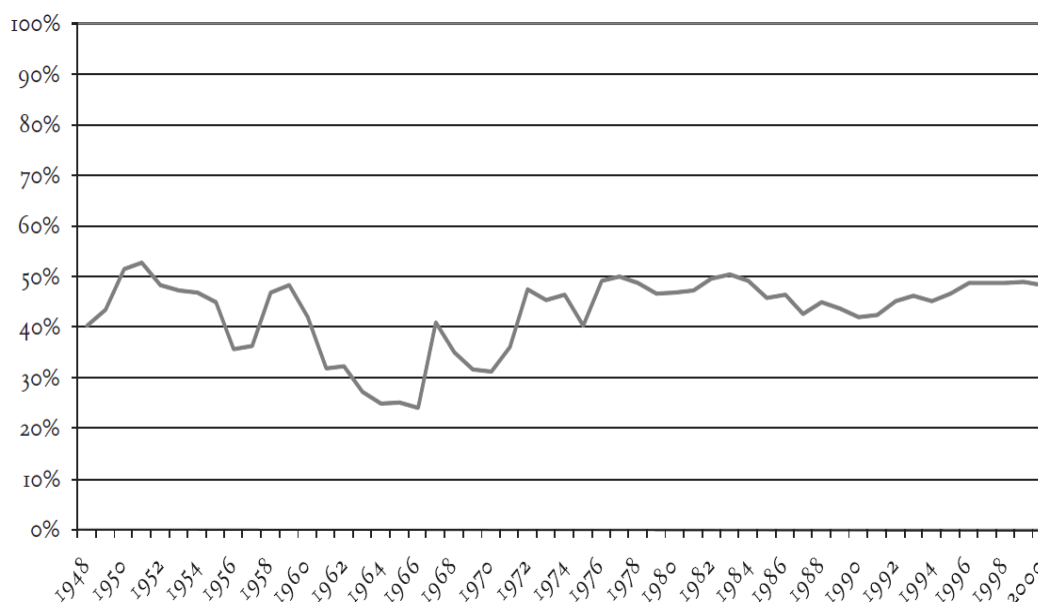
Kolejna fala migracji dotarła do Holandii po ogłoszeniu w 1975 roku niepodległości Surinamu, Holendrzy wtedy przyznali wszystkim mieszkańcom tego kraju obywatelstwo holenderskie, co znacznie ułatwiło podjęcie decyzji na temat emigracji do Holandii, obliczano, że prawie to jedna trzecia mieszkańców Surinamu wyjechała do byłej metropolii. Jednak w przypadku Surinamczyków, poza latami 1970-1980, imigracja do Holandii, nie przeważała tak drastycznie nad liczbą emigrujących z Holandii Surinamczyków, jak to było w przypadku Marokańczyków i Turków (Vijfeeuwenmigratie, 05.12.2017).

3. Migracje w XXI wieku

Dzięki imigracji, saldo przyrostu ludności w Holandii jest dodatnie, bowiem przyrost naturalny w tym kraju w ostatnich latach był ujemny. Przykładowo w pierwszym kwartale 2017 roku urodziło się 40 237 osób ale zmarło 42 482, pomimo tego liczba ludności wzrosła. Bowiem w tym czasie przybyło do Holandii 54 031 osób, a wyemigrowało 32 677, co dało wzrost ludności o 19 109 osób. Przyrost ludności jest mniejszy od tego odnotowanego w pierwszym kwartale 2016 roku, o 2 500 osób. Przyrost naturalny w Holandii jest ujemny, przeważają zgony nad urodzeniami, w 2016 na jedną kobietę przypadało średnio 1,66 dziecka a 10 lat temu, promil ten był wyższy, wynosił 1,77 (Centraal Bureau voor de Statistiek CBS, 05.12.2017).

3.1. Feminizacja migracji

W świadomości społecznej funkcjonuje wiele mitów na temat imigracji, jednym z nich to przekonanie, że emigrowali do Holandii głównie mężczyźni, w świetle najnowszych badań okazuje się, że nie jest to do końca prawda, faktem jest, że mężczyźni w latach 60. i 70., przeważali, ale udział kobiet w migracjach też był znaczący. Przykładowo w najnowszej fali imigrantów zarobkowych z takich krajów jak Polska i Bułgaria, w tym pierwszym przypadku liczba mężczyzn i kobiet jest podobna, za to Bułgarek jest więcej niż Bułgarów, wpływ na to ma fakt, że 1/4 obywateli tego kraju, którzy przyjeżdżają do Holandii, podejmuje tam studia, a przeważają wśród nich kobiety (Gijsberts, Lubbers, 2013, p. 10).

Rysunek 1. Procentowy udział kobiet wśród imigrantów w latach 1948-2000. Źródło: C. Eijl, "Migranten in Nederland 1948-2000. Een kwantitatieve analyse van sekseverschillen". Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis/ The Low Countries Journal of Social and Economic History, 2009, s. 11.

3.2. Mniejszości narodowe w Holandii

Holandia obecnie jest krajem zamieszkałym przez liczne mniejszości narodowe i etniczne, do najliczniejszych należą Marokańczycy i Turcy, zaraz po nich plasują się Indonezyjczycy i niewiele mniej liczni są Surinamczycy. W dniu 1 stycznia 2016 r. 12,3% mieszkańców Niderlandów, to tzw. niezachodni allochtoni (Centraal Bureau voor de Statistiek CBS, 05.12.2017)¹, a 9,8% zachodni allochtoni (Centraal Bureau voor de Statistiek CBS, 05.12.2017)². Prawie połowa osób o nie-zachodnim pochodzeniu urodziła się w już Holandii, Turcy i Marokańczycy stanowią więcej niż połowę niezachodnich allochtonów. Osoby o różnym pochodzeniu migracyjnym nie są równomiernie rozmieszczeni, większość z nich mieszka głównie w wielkich miastach, takich jak Amsterdam, Rotterdam i Haga, gdzie więcej niż 30 procent ich mieszkańców, to osoby o niezachodnim pochodzeniu (Centraal Bureau voor de Statistiek CBS, 05.12.2017).

Tabela 1.

Top 20. Najliczniejsze mniejszości narodowe w Holandii w latach 2015-2017

Kraj pochodzenia	Liczba 2017	% udział w społeczeństwie 2017	Liczba 2016	% udział w społeczeństwie 2016	Liczba 2015	% udział w społeczeństwie 2015
1. Turcja	400.000	2,34	397.000	2,34	397.000	2,35
2. Maroko	391.000	2,29	386.000	2,27	380.000	2,25
3. Indonezja	364.000	2,13	367.000	2,16	370.000	2,19
4. Niemcy	357.000	2,09	360.000	2,12	365.000	2,15
5. Surinam	350.000	2,05	349.000	2,06	348.000	2,06
6. Polska	161.000	0,94	150.000	0,89	138.000	0,82
7. Byłe Antyle Holenderskie	153.000	0,90	151.000	0,89	149.000	0,88
8. Belgia	117.000	0,69	116.000	0,69	116.000	0,68
9. Wielka Brytania	86.000	0,51	84.000	0,5	83.000	0,49
10. Była Jugosławia	86.000	0,5	83.000	0,5	83.000	0,49
11. Były ZSRR	84.000	0,49	80.000	0,48	76.000	0,45
12. Syria	73.000	0,43	44.000	0,26	23.000	0,23
13. Chiny	71.000	0,42	69.000	0,4	66.000	0,39
14. Irak	59.000	0,35	56.000	0,33	55.000	0,33
15. Włochy	51.000	0,30	48.000	0,28	46.000	0,27
16. Afganistan	47.000	0,27	44.000	0,26	44.000	0,26
17. Francja	44.000	0,26	42.000	0,25	41.000	0,24
18. Hiszpania	43.000	0,25	41.000	0,24	40.000	0,24
19. Iran	41.000	0,24	38.000	0,23	37.000	0,22
20. USA	40.000	0,23	38.000	0,23	37.000	0,22

Źródło: <http://www.republiekallochtonie.nl/blog/feiten/nederlanders-buitenlanders-allochtonen-de-cijfers>.

Cztery największe niezachodnie grupy imigranckie, mają pochodzenie tureckie, marokańskie, surinamskie i antyliańskie, wzrost w tych grupach nastąpił w wyniku narodzin drugiego pokolenia, a nie imigracji. Niektórzy przedstawiciele pierwszej generacji emigrują,

¹ Wg terminologii stosowanej przez *Centraal Bureau voor de Statistiek* CBS (odpowiednik polskiego GUS), imigranci z Afryki, Ameryki Łacińskiej, Azji, łącznie z Turcją.

² Wszyscy imigranci pochodzący z Europy, Ameryki Północnej, Oceanii, Indonezji i Japonii.

odnotowano, że średnio blisko 2 tysiące osób rocznie w latach 2011-2015 opuściło Holandię. Głównie dotyczy to osób o pochodzeniu tureckim i surinamskim. W przypadku zachodnich allochtonów odnotowano znaczący wzrost imigrantów po akcesji krajów Europy Wschodniej, od roku 2004 i 2007 saldo migracji z Polski, Bułgarii i Rumuni, było wysokie. Do najliczniejszych nowych przybyszów należą imigranci z nowo przyjętych do EU krajów Europy wschodniej, przede wszystkim są to Polacy, następnie Bułgarzy i Rumuni. W przypadku Polaków jest to głównie imigracja zarobkowa (Centraal Bureau voor de Statistiek CBS, 05.12.2017). Szacunkowe dane z 2010 roku, mówią o 160 000-180 000 Polaków oraz 34 000-44 000 Bułgarów. Różnice pomiędzy danymi szacunkowi a tymi podawanymi przez CBS, wynikają z faktu, że nie wszyscy mieszkańcy tych krajów rejestrują się w Basisregistratie Personen (BRP), jest to obowiązkowe w przypadku pobytu dłuższego niż 4 miesiące. Często bywa tak, że imigranci z nowych krajów EU, mają w Holandii pracę sezonową i nie planują dłuższego pobytu, wedle szacunków z 2013 roku, 77% Polaków i 36% Bułgarów rejestruje swój pobyt w odpowiednich holenderskich instytucjach (Gijsberts, Lubbers, 2013, p. 9).

Tabela 2.

Top 3. Imigranci z nowych krajów EU w latach 2016-2017

Kraj pochodzenia	Liczba 2017	% udział w społeczeństwie 2017	Liczba 2016	% udział w społeczeństwie 2016	Liczba 2015	% udział w społeczeństwie 2016
Polska	161.000	0.94	150.000	0,89	138.000	0,82
Bułgaria	28.000	0.16	26.000	0.15	23.000	0.14
Rumunia	26.000	0.15	23.000	0.14	21.000	0.12

Źródło: <http://www.republiekallochtonie.nl/blog/feiten/nederlanders-buitenlanders-allochtonen-de-cijfers>.

Fakt, że Polacy stanowią tak znaczącą liczbę nowych mieszkańców Holandii, na ogół nie jest znany, jednak czasem bywa wykorzystywany w anty-imigranckiej retoryce politycznej, jak było w przypadku utworzenia przez Geerta Wildersa, przewodniczącego prawicowej Partii Wolności, strony internetowej, gdzie zgłaszano skargi na społeczne zachowania przybyszów w Europy Wschodniej, a dokładniej z Polski (Onet.pl, 05.12.2017). Jednak dużo większą uwagę holenderskiej opinii publicznej przyciągał ostatni kryzys uchodźczy.

3.3. Kryzys uchodźczy

Kryzys uchodźczy był postrzegany przez opinie publiczną w nie tylko w Holandii, jako największy w historii, taki przekaz starali się też utrwalić politycy skrajnej prawicy, mówiąc o zalaniu Holandii przez falę uchodźców, okazało się, że jak to często bywa retoryka polityczna a fakty, to dwa różne światy. Największa fala uchodźców w XXI wieku przybyła do Holandii, nie w 2015 roku ale w roku 2000 i w rok później, kiedy to tłumnie do tego kraju przybyli uchodźcy z krajów byłej Jugosławii. Jednak faktem jest, że od 2013 roku znacznie

wzrosła liczba uchodźców przybyłych do Holandii, według CBS od 2013 roku co najmniej, ponad dwukrotnie wzrosła liczba uchodźców pragnących zatrzymać się w Holandii. Oficjalnie w 2013 roku było to znacznie ponad 10 tys. osób które uznano za uchodźców, w rok później było to już ponad 20 tys. osób (Centraal Bureau voor de Statistiek CBS, 05.12.2017).

Tabela 3.

Liczba uchodźców w latach 2000-2017.

Rok	Liczba uchodźców
2017	(27 listopad 2017) 21.630
2016	27.028
2015	47.764
2014	24.929
2013	15.394
2012	14.604
2011	16.114
2010	21.358
2009	21.764
2008	20.122
2007	21.698
2006	23.232
2005	28.730
2004	40.761
2003	52.714
2002	69.752
2001	83.801
2000	78.246

Źródło: COA, <https://www.coa.nl/nl/over-coa/feiten-en-cijfers/bezettingsgraad-opvang>, 05.12.2017.

4. Podsumowanie

Holandia jest krajem imigrantów nie od dziś (Vijfveeuwenmigratie, 05.012.2017), 98% Holendrów ma zagranicznych przodków, w historii każdej holenderskiej rodziny znajdziemy jakieś ślady migracji (Vijfveeuwenmigratie, 05.012.2017). W audycji De Klassieken w radiu NPO4 (odpowiednik polskiej Dwójki) znana holenderska wiolonczelistka Gwendolyn Masin, wspomniała, że żaden z jej rodziców nie jest z pochodzenia Holendrem, jeden pochodzi z Czech, a drugi z Irlandii (De Klassieken). Holandia jak widać pozostanie krajem imigranckim, będzie docelowym miejscem dla ludzi z różnych stron świata, od Europy po Afrykę i Azję, pytanie, czy ten eksperyment, zapoczątkowany w XVIII wieku, powiedzie się też w XXI stuleciu, pozostaje otwarte.

Bibliografia

1. *Begrippen. Niet-westerse allochtoon*. CBS. Retrived from <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/default.htm?ConceptID=1013>, 08.01.2018.
2. *Begrippen. Westerse allochtoon*. CBS. Retrived from <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/default.htm?ConceptID=1057>, 08.01.2018.
3. *Bevolking naar migratieachtergrond*. CBS. Rertived from <https://cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/bevolking-naar-migratieachtergrond>, 05.12.2017.
4. Binnenveld, H., Kraaijestein, M., Rolholl, M., Schulten, P. (2001). *Leven naast de catastrofe: Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog*. Hilversum: Verloren.
5. *Gastarbeiders uit Italië*. Retrived from <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/term/gastarbeiders%20uit%20Italië#60-inhetkort>, 05.12.2017.
6. *Gastarbeiders uit Spanje*. Retrived from <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/term/Gastarbeiders%20uit%20Spanje#67-inhetkort>, 21.12.2017.
7. *Geen natuurlijke bevolkingsgroei in eerste kwartaal*. Retrived from <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/18/geen-natuurlijke-bevolkingsgroei-in-eerste-kwartaal>, 05.12.2017.
8. *Geert Wilders kolejny raz atakuje Polaków. "Pijany Polak zabiera waszą pracę"*. Dostęp za <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/geert-wilders-kolejny-raz-atakuje-polakow-pijany-polak-zabiera-wasza-prace/el0zt>, 05.12.2017.
9. Gijsberts, M., Lubbers, M. (2013). *Nieuw in Nederland. Het leven van recent gemigreerde Bulgaren en Polen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
10. Hoekema, A.G. (2011). *'Bloembollen' voor Westerbork; hulp door Zaanse en andere doopsgezinden aan (protestants-)Joodse Duitse vluchtelingen in Nederland, 1939-1945*. Hilversum.
11. *Hoofdstuk 2: Immigratie in Nederland, een verrijking of verarming?* Retrived from <http://www.blikopdewereld.nl/geschiedenis/studiehoekgeschiedenis/praktische-opdrachten/3003-hoofdstuk-2-immigratie-in-nederland-een-verrijking-of-verarming>, 05.12.2017.
12. *Immigratie loopt op*. Retrived from <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2014/33/immigratie-loopt-op>, 05.12.2017.
13. Kromhout, B. *De Nederlandse emigratie naar Amerika*. Retrived from <https://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/6889/de-nederlandse-emigratie-naar-amerika.html>, 05.12.2017.
14. Kruse, E. (1996). *Leidenaren en immigranten in de Gouden Eeuw: integratie of groepsvorming? Jaarboek der sociale en economische geschiedenis van Leiden en Omstreken*.

15. Langeweg, S. (2011). *Mijnbouw en arbeidsmarkt in Nederlands-Limburg. Herkomst, werving, mobiliteit en binding van mijnwerkers tussen 1900 en 1965*. Hilversum: Verloren.
16. *Migratie van Marokkaanse Nederlanders in cijfers (1967-2008)*. Retrived from <http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/foto/migratie-marokkaanse-nederlanders-cijfers-1967-2008>, 05.12.2017.
17. Muller, H. *Nederland is immigratieland sinds Middeleeuwen, Volkskrant 14 november 1998*. Retrived from <https://www.volkskrant.nl/archief/nederland-is-immigratieland-sinds-middeleeuwen~a415000/>, 05.12.2017.
18. Nicolaas, H., Sprangers, A. (2006). Internationale migratie. In F. Van Tubergen (red.), *Allochtonen in Nederland in internationaal perspectief*. Amsterdam.
19. Nicolaas, H., Sprangers, A. (2007). Buitenlandse migratie in Nederland 1795–2006: de invloed op de bevolkingssamenstelling. In O.W.A. Boonstra, P.K. Doorn, M.P.M. van Horik, J.G.S.J. van Maarseveen, en J. Oudhof (red.), *Twee eeuwen Nederland geteld Onderzoek met de digitale Volks-, Beroeps- en Woningtellingen 1795-2001*. Den Haag.
20. *Ruim 40 procent meer asielzoekers in EU*. Retrived from <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/19/ruim-40-procent-meer-asielzoekers-in-eu>, 05.12.2017.